

Панасюк Ю. В.

Криворізький державний педагогічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ АМЕРИКАНСЬКИХ І БРИТАНСЬКИХ ЛЕКСИЧНИХ ЕКВІВАЛЕНТІВ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У статті проаналізовано характерні особливості американських і британських лексичних еквівалентів. Зокрема, зосереджено увагу на історії становлення американського варіанту англійської мови та еволюції його розвитку; проаналізовано ставлення західних інтелектуальних кіл до британського та американського варіантів. Автор проводить історико-порівняльний аналіз американських і британських лексичних еквівалентів у сучасній англійській мові. Відстоюється думка про те, що соціокультурний, географічний і міграційний чинники стали вирішальними у визначенні мовних особливостей американського варіанту англійської. Тенденції конвергенції та дивергенції, а також прагнення віднайти національну ідентичність визначили траєкторію розвитку двох основних варіантів англійської мови.

Ключові слова: американізм, конвергенція, дивергенція, лексичний еквівалент, сленг, діалект, архаїзм.

Постановка проблеми. Мова – це організм, який постійно змінюється в усіх сферах життєдіяльності людини. Невпинний розвиток науки й техніки, процеси глобалізації та інтеграції активно впливають на особливості вживання різних варіантів сучасної англійської мови. Яке ж місце посідає використання американських і британських лексичних еквівалентів у сучасному світі? Який варіант англійської мови займає домінуючі позиції не лише в мовознавстві, а й у повсякденному житті? На ці та інші запитання спробуємо дати відповіді у статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню місця та ролі американських і британських лексичних еквівалентів присвячена не одна наукова праця. Проблема становлення та розвитку англійської мови з урахуванням дивергентних і конвергентних процесів стала предметом досліджень у працях лінгвістів А. Домашнева [2], Ю. Жлуктенка [3], Р. Кріцберга [5], Г. Степанова [8], А. Швейцера [10]. Важливим підґрунтям для вивчення цього питання стали дослідження цілої низки філологів, методистів, педагогів, серед яких вирізняються наукові розробки К. Барбер [11], Ч. Боберга [12], Ч. Дейвіса [13] та інших учених.

Постановка завдання. Метою статті є історико-компаративістський аналіз британських та американських лексичних еквівалентів у сучасній англійській мові. Реалізація поставленої мети вимагає вирішення таких завдань: 1) дослідити

еволюцію становлення американського варіанту англійської мови; 2) проаналізувати ставлення західних інтелектуальних кіл до взаємного наповнення обох варіантів англійської лексичними одиницями британської та американської; 3) виявити мовні особливості британських та американських лексичних еквівалентів; 4) з'ясувати місце, роль і значення вищезазначених понять для розвитку англійської мови.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні англійська мова міцно займає домінуючі позиції у сфері міжнародного спілкування, будучи необхідним засобом налагодження міжнаціональних контактів у таких галузях, як наука, культура, бізнес, освіта, політика, економіка та інше. Незважаючи на той факт, що у світі існує безліч діалектів і регіональних варіантів англійської мови, найпоширенішими та найпрестижнішими залишаються американський (домінує в західній півкулі та на тихоокеанській території) і британський (у Південно-Східній Азії) [5, с. 8].

Історія становлення американського варіанту англійської мови тісно пов'язана з колоніальною політикою Великої Британії та міграцією англійських колоністів у Північну Америку в XVII–XVIII ст. Відкриття нових континентів та освоєння раніше невідомих земель світовими мандрівниками призводить до поширення англійської мови на цих територіях. Першими пересе-

ленцями з Європи були представники дрібної та середньої буржуазії, а також селяни, які разом зі своїми традиціями та звичками привнесли нову мову. Оскільки новими резидентами США були не тільки британці, а й носії французької, іспанської, німецької, норвезької, шведської та російської мов [1], постала необхідність у спільній мові, якою і стала англійська. У цей період англійська мова мала неоднорідний характер, що виявлялося як у вимові, так і у використанні різних граматичних, інтонаційних і лексичних форм. Специфіка вживання тих чи інших мовних конструкцій була зумовлена особливостями вимови носіїв, які продовжували заселяти Сполучені Штати з різних куточків Британії. Соціокультурний, географічний і міграційний чинники стали вирішальними у визначенні мовних особливостей американського варіанту англійської. Відтак із формуванням першої британської колонії (1607 р.) на території Сполучених Штатів розпочинається активне поширення англійської мови.

У становленні американської англійської традиційно виокремлюють два основні періоди: ранній (XVII–XVIII ст.) та пізній (XIX–XX ст.). Для раннього періоду характерною рисою стає формування американських діалектів англійської мови, а для пізнього – становлення власне американської англійської мови [6, с. 97]. У XVII–XVIII ст., як стверджують сучасні дослідники, американський варіант англійської мови майже не відрізнявся від її британського еквіваленту, тобто носії різних культур і традицій, які проживали на території США, дотримувалися всіх мовленнєвих норм, і будь-які зміни або відхилення мали незначний характер. А втім, нові умови проживання британських колоністів, флора та фауна Сполучених Штатів, особливості побуту та спілкування з індіанськими племенами, що в населяли тоді територію Північної Америки, не могли не позначитися на особливостях вербального спілкування. Перш за все, це викликало необхідність у нових словах для позначення раніше невідомих понять. Отож це призвело до виникнення неологізмів для позначення слів, що належать до різних категорій. Наприклад, для позначення рослин з'явилися такі слова, як *backwoods* – лісова глушина; *hickory* – гикорі; *persimmon* – хурма; *egg-plant* – баклажан; *red cedar* – червоний кедр; для тварин: *moose* – американський лось; *raccoon* – єнот; *woodchuck* – лісовий північно-американський бабак; у побуті: *corn dodger* – кукурудзяний коржик; *coleslaw* – шинкова капуста; *lot* – земельна ділянка; *canoe* – каное; *moccasin* – мокасин;

wigwam – вігвам; *toboggan* – сани, *totem* – тотем; *igloo* – иглу; *hammock* – гамак [7, с. 37]. Деякі з цих слів були запозичені з різних сфер повсякденного життя корінних американців – індіанців, які проживали на території Північної Америки.

Отже, поповнення лексичного запасу американської англійської мови відбувалося двома шляхами: з одного боку, утворювалися нові слова для позначення раніше невідомих рослин, тварин, природних явищ та особливостей побуту, а з іншого – шляхом запозичень із різних мов. Наприклад, із французької мови: *rapids* – стромовини; *prairies* – прерії; *chowder* – юшка; з іспанської: *canyon* – каньйон; *ranch* – ранчо; *sombrero* – сомбреро; з німецької: *boss* – бос; *cookie* – печиво; *scow* – шаланда; *Santa Claus* – Дід Мороз [7, с. 36].

Історія становлення американського варіанту англійської мови відбувалася під впливом дивергентних процесів, які мали місце через територіальну роз'єднаність і культурну віддаленість колоній. Тенденції конвергенції та дивергенції, бажання порозумітися та віднайти культурну ідентичність визначили траєкторію розвитку американського варіанту англійської мови.

Прагнення до національної ідентичності, що загалом передбачало створення власної мови як необхідної передумови реалізації довгострокового проекту під гаслом «незалежна та могутня американська нація», стало особливо відчутним після війни за незалежність у 1775–1783 рр. Ця подія стала потужним стимулом для становлення американського варіанту англійської мови. Хоча престиж британської англійської та шанування королівської британської культури й традицій залишався непохитним аж до XIX ст. [5, с. 8].

Для пізнього етапу формування американської англійської в XIX–XX ст. характерними є специфічні зміни в лексичному прошенні мови. Стрімкий розвиток промисловості, сільського господарства, транспортної сфери, масштабні трансформації в соціально-економічному житті вимагали створення нових лексичних одиниць, що спричинило виникнення так званих американізмів.

Не залишилася осторонь і політична сфера, у якій також відбувалися певні зміни: новий політичний устрій, поява різних політичних партій та об'єднань потребували індивідуальної політичної термінології.

У XIX ст. зміни в усіх сферах життєдіяльності людини також відобразилися у мові та мали своїм наслідком виникнення сленгу, що дуже часто використовувався як емоційно забарвлене позначення різних сторін американського способу

життя [10, с. 37]. Майже до кінця XIX ст. американський варіант вважався непристойною карикатурою вишуканої англійської мови. Його постійно піддавали критиці британські мандрівники, не шкодуючи для цього образливих висловів й обвинувачень у варваризмі та спотворенні літературної англійської [5, с. 9]. Розглянемо декілька прикладів, які свідчать на підтвердження цієї ідеї. Наприклад, відома британська письменниця Ф. Троллоп під час подорожі до США писала, що вона «дуже рідко під час перебування у країні чула речення, яке було б побудовано елегантно та правильно вимовлено з вуст американців. Завжди є щось у виразі або у вимові, що ріже слух чи вражає почуття» [5, с. 9].

У творі «Люди та манери в Америці» (1833 р.) капітан Т. Гамільтон не приховував свого обурення та зазначав, що його «обов'язок виразити природне почуття англійця, який знайшов мову Шекспіра та Мільтона деградованою. Якщо не зупинити цей розвиток, <...> нема сумніву, що <...> діалект американців стане вкрай незрозумілим для англійців, і американці будуть позбавлені переваг участі у британській літературі» [5, с. 10].

Нарешті Р. Кіплінг після цілої низки критичних зауважень у бік американського варіанту англійської мови написав у 1891 р., що «Америка не має своєї мови. Лише діалект, сленг, провінціалізм, вимову тощо» [5, с. 11].

Незважаючи на обурення з боку інтелектуальних кіл Британії, саме в XIX ст. з'являються перші праці, які присвячені дослідженням американської англійської. Одним із науковців, який піддав аналізу та критичному осмисленню цей варіант англійської, був Дж. Пікерінг, який у 1816 р. опублікував наукову працю, присвячену американізмам та особливостям їх вживання. З одного боку, це була перша праця, у якій були зібрані американізми, а з іншого – Дж. Пікерінг намагався вилучити все, що не відповідало нормам літературної британської мови [9, с. 6].

На противагу Пікерінгу виступив інший дослідник, який зробив вагомий внесок у розвиток американської англійської мови, Н. Вебстер. Він не тільки відстоював право американців на власну мову, а й став автором відомого «Американського словника англійської мови» (1828 р.), у якому зосередився на лексичних, фонетичних і мовленнєвих особливостях американського варіанту англійської мови, що мало фундаментальне значення для становлення та розвитку літературних норм американської англійської [4, с. 43]. Зокрема, Вебстер вносить деякі зміни в письмовий варіант

англійської, наприклад, спрощуючи буквосполучення –our до –or (honor замість honour; color замість colour) та –re до –er (meter замість metre).

Сьогодні питання про те, чи є американська англійська діалектом або сленгом, стало предметом окремих досліджень значної кількості сучасних лінгвістів, але не є предметом окремої філологічної концептуалізації нашої праці. У рамках статті можна лише зазначити, що будь-яка мова є продуктом різних історичних, географічних, культурних, соціально-економічних і політико-правових трансформацій та її формування й становлення не може відбуватися ізольовано від інших мов. Тому, на нашу думку, запозичення з інших мов і діалектів є необхідним джерелом наповнення нової мови та не може слугувати безперечним доказом того, що та чи інша мова є діалектом.

У XIX ст. поступово відбувається зближення обох варіантів англійської мови, зокрема шляхом проникнення американізмів у британський варіант англійської завдяки економічній і культурній домінації. Серед найпоширеніших прикладів сталих американізмів можна згадати такі вирази, як different from замість different to, elevator замість lift, farm hand замість agricultural laborer і так далі [5, с. 12].

Термін «американізм» був введений ректором Принстонського університету й політичним діячем Джоном Візерспуном, який використав його в 1781 р. в одній із своїх статей. У сучасній науковій думці існує декілька підходів до визначення цього терміна, але сьогодні виокремлюють три основні: діахронічний, синхронічний і змішаний. Розглянемо більш детально кожен із них.

Згідно з діахронічним підходом, термін «американізм» використовується для позначення будь-якої мовної одиниці американського походження незалежно від її сучасного використання. Таку позицію поділяють Джордж Вотсон та Аллен Вокер, які є авторами відомих словників американської англійської.

Прихильники синхронічного підходу (А. Д. Швейцер, В. М. Панькін, А. В. Філіппов, А. А. Рід, Р. У. Бейлі) відстоюють думку, що американізм – це така лексична одиниця, яка характерна для американського варіанту англійської мови незалежно від місця її походження.

Третю позицію поділяють ті, хто вважають найоптимальнішим варіантом поєднання попередніх двох підходів (В. Усов і Дж. Алджео) [9, с. 4].

У XX ст. британський варіант залишається класичним і традиційним для багатьох країн, у яких навчання та викладання здійснюється англійською мовою. Утім, американізація у XX ст.

досягла кордонів Великої Британії. Наприклад, за даними деяких соціологічних досліджень, найбільшому впливу піддається мова британської молоді, яка дедалі частіше переймає американську вимову: зокрема, наголос у словах здебільшого робиться на перший склад, а не на другий. Цей факт, зокрема, пояснюється активним розвитком американської поп-культури [6, с. 97]. Час від часу американізм, які перестали вживатися в США, отримують нове життя в Британії. Такими прикладами можуть слугувати такі вирази, як: *hen party* – жіноча компанія; *bash* – гулянка; *fiddle* – нечесний спосіб заробляти гроші [5, с. 13].

Як стверджують сучасні дослідники, різниця між американським і британським варіантами може бути визначена за такими параметрами:

1. Використання Past Simple замість Present Perfect;
2. Переведення неправильних дієслів (*burn, learn*) у категорію правильних і додавання закінчення *-ed* у минулому часі;
3. Залучення форми *gotten* у дієприкметнику минулого часу;
4. Обмеження загалом двома інтонаційними моделями (рівної та низпадаючої), на відміну від значної кількості таких моделей у британському варіанті англійської мови;
5. Вживання *will* замість *shall* [7, с. 32].

Такі зміни свідчать про динамічний характер розвитку американської англійської, яка дедалі більше відрізняється від її британського праотця.

Після Другої світової війни Сполучені Штати Америки почали посідати домінуючі позиції в перегонах за світове лідерство. З одного боку, це можна пояснити тим, що США виконували важливу функцію в післявоєнній перебудові світу, а

з іншого – зростання економічної, політичної та технологічної міцності забезпечило значну перевагу під час впливу на зовнішню політику багатьох країн [6, с. 97]. Такі глобальні історичні зміни зумовили переміщення центру світової діяльності в США, що спричинило збільшення престижу американської англійської. Сьогодні саме цей варіант англійської є найбільш поширеним, про що свідчать не тільки сучасні ЗМІ в усьому світі, а й діяльність провідних міжнародних компаній та агенцій. Наприклад, ділові переговори та переписка здебільшого здійснюються американською англійською. Це стосується не тільки політичної, а й наукової сфери: міжнародні конференції, симпозиуми та тренінги, а також публікації у світових виданнях надають перевагу американському варіанту. 80 % усього обсягу інформації в Інтернеті подано американською англійською. Вищезазначені дані свідчать на підтвердження цієї ідеї.

Висновки і пропозиції. Отже, під час вивчення особливостей британських та американських варіантів англійської мови найбільший вплив мають дві основні тенденції: дивергенції та конвергенції [5, с. 17]. З одного боку, відбувається лексико-семантичне зближення або збіг різних мовних одиниць, а з іншого – відокремлення однієї лексики від іншої. Неоднозначним є прагнення визначити будь-які прогнози щодо того, який варіант англійської мови буде переважати в найближчому майбутньому: «Навряд чи десь існує сублімована, досконала та бездоганна англійська мова. <...> Щодо англійської мови майбутнього, важко сказати, що станеться. <...> Мова розвивається і живе, і наявність британізмів, американізмів та австралізмів – це ознака здорової живучості. ... Проголосити єдину норму в мові неможливо» [5, с. 12].

Список літератури:

1. Гудков И. В., Коренькова О. В. История формирования американского варианта английского языка. URL: <https://www.docplayer.ru>.
2. Домашнев А. И. Основные черты полинациональных языков. Языки мира: Проблемы языковой вариативности. Москва, 1990. С. 74–96.
3. Жлуктенко Ю. А. Теория национальных вариантов языка. Варианты полинациональных литературных языков. Киев, 1981. С. 5–19.
4. Иванова И. П., Чакоян Л. П., Беляева Т. М. История английского языка: учебник, хрестоматия, словарь. Санкт-Петербург, 1999, 512 с.
5. Крицберг Р. Я. Американські та британські лексичні еквіваленти. Кривий Ріг, 2012. 288 с.
6. Низкодубов Г. А. Современный этап в истории развития американского варианта английского языка. Вестник ТГПУ. Серия «Гуманитарные науки (Филология)». 2006. Вып. 4 (55). С. 96–101.
7. Сатыбалдиева Е. Д. Американистика сегодня: американский вариант английского языка. Мировая наука. 2017. № 9 (9). С. 28–41.
8. Степанов Г. В. Типология языковых состояний и ситуаций в странах романской речи. Москва, 1976. 176 с.
9. Чалова Е. Е. Американизмы в языке британской прессы: автореф. бакалавр. работы: спец. 44.03.01 «Педагогическое образование». Саратов, 2016. 21 с.

10. Швейцер А. Д. К вопросу о типологии национальных вариантов языка. Типология сходств и различий близкородственных языков. Кишинев, 1976. С. 21–31.
11. Barber K. Only in Canada, You Say: a Treasury of Canadian Language. Canada, 2007. 272 p.
12. Boberg Ch. The English Language In Status, History and Comparative Analysis. New York, 2010. 272 p.
13. Davies Ch. Divided by a Common Language. A Guide to British and American English. Boston, New York, 2005. 248 p.

ОСОБЕННОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ АМЕРИКАНСКИХ И БРИТАНСКИХ ЛЕКСИЧЕСКИХ ЭКВИВАЛЕНТОВ В СОВРЕМЕННОМ АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ

В статье проанализированы характерные особенности американских и британских лексических эквивалентов. В частности, сконцентрировано внимание на истории становления американского варианта английского языка и эволюции его развития; проанализировано отношение западных интеллектуальных кругов к британскому и американскому вариантам. Автор проводит сравнительный анализ американских и британских лексических эквивалентов в современном английском языке. Обосновывается идея о том, что социокультурный, географический и миграционный факторы стали основополагающими при определении языковых особенностей американского варианта английского языка. Тенденции конвергенции и дивергенции, а также стремление найти национальную идентичность определили траекторию развития двух основных вариантов английского языка.

Ключевые слова: американизм, конвергенция, дивергенция, лексический эквивалент, сленг, диалект, архаизм.

PECULIARITIES OF AMERICAN AND BRITISH LEXICAL EQUIVALENTS IN MODERN ENGLISH

The specific peculiarities of American and British lexical equivalents are analyzed in this article. In particular, attention is focused on the history of American English and its development; attitude of western intelligent people towards American and British English is analyzed. The author uses comparative analysis of American and British lexical equivalents in modern English. It is postulated, that sociocultural, geographical and migration factors are fundamental for the determination of language peculiarities of American English. The tendencies of convergence and divergence, and aim to find national identity determined the development direction of two main options of the English language.

Key words: Americanism, convergence, divergence, lexical equivalent, slang, dialect, archaism.